

אלא שמדובר במדרש בעני, שאינו זקוק לאלתר, ולפיכך אין חיוב לתת לו⁹, או בעני המחזר על הפתחים¹⁰.

בענין זה יש לעיין, מה הדין, במקרה בו לעני כמה צרכים בבת אחת, כגון שהוא זקוק לכסות וכן לכלי בית וכד'. האם חייב העשיר לתת לאלתר לפחות פרוטה לכל צורך, או שהוא מקיים מצותו, בכך שהוא נותן לצורך אחד בלבד, ואכמ"ל.

נה לעומת המבואר באבות דרבי נתן מצאנו בספרי, כי יש לתת עני יותר מאשר נתינה אחת, שם דורשים חכמים: "ומנין שאם נתת לו פעם אחת שאתה נותן לו אפילו מאה פעמים ת"ל 'נתן נתן'".¹¹ לו היה הנותן יוצא ידי חובה בנתינה אחת, לא היה נדרש לתת מאה פעמים. מכאן, אף שלא די בנתינה של פרוטה אחת. נראה לדחות ולומר, שהספרי הלא אינו עוסק כלל בזמני הנתינה ובשיעוריהם. כל חידושו הוא, שעשיר, אשר נתן צדקה פעם אחת, אינו יכול לפטור את עצמו לעולם ועד מלתת לאותו עני, אלא הוא חייב לתת לו, בכל פעם שיתעוררו אצל העני צרכים חדשים.

לאור המבואר לעיל, שאם לעני צרכים חיוניים, ואין מי שיתן לעני, חייב אותו עשיר לשוב ולתת, עד אשר יושלם חסרונו של העני, אפשר לומר, שהספרי מדבר במקרה כזה.

בכל מקרה, הרמב"ם השמיט דרשת הספרי מכל וכל¹², וצ"ע.

9. ראה להלן סעיף קכח.

10. ראה סעיף שכג ואילך.

11. ראה ספרי על דברים טו י. יש להעיר כי לפנינו המילים "נתן נתן" משמעותן לרבות, ואילו להלן סעיף ס מובאת הגמרא ממסכת ב"מ שם מלים אלו עצמן משמעותן למעט, וע"ע בתורה תמימה על דברים שם אות לה שעמד על כך שדרשת הספרי לא נמצאת בגמרא, וראה בציון הבא.

12. הפסוק המובא לפנינו נדרש לענין צדקה בספרי (ראה בציון הקודם), וכן בגמרא שבועות כה א ובגמרא בבא מציעא לא ב. לפי"ז נאמר שהקשר שנזכר בתורה בין המנעות העשיר מלתת ובין שמיטה הוא מחמת הטענה שעוד מעט יוכל העני ללקט פירות שמיטה, וקצת צ"ע. ראוי להעיר כי הרמב"ם משמיט בהלכות צדקה לא רק את הדרשות מפסוק זה כי אם גם הלכות נוספות הנלמדות מדרשות בהמשך הפרשה. בענין השמטות הרמב"ם ראה עוד לעיל סעיף ג ציון 9; להלן סעיף ס ציון 5; סעיף עה ציון 2; סעיף צו ציון 10, וכן סעיף דעג ציון 25. דרשה אחת מפסוק שבאותה פרשה מזכיר הרמב"ם בהלכות מתנות עניים ז יג שם מביא הרמב"ם פסוק

נו) במקרה שהעני זקוק לאוכל, יש מקום לומר, שהשיעור המיוערי הוא – בדומה לדין מתנות עניים – כזית¹³. אפשר גם לדייק מלשון הרמב"ם בענין אחר, ש"נתינה" היא בשיעור כזית¹⁴. אם נאמר, שחיוב הנתינה כזית, נראה להוכיח, שאותו זית צריך להיות שוה לפחות פרוטה: להלן למדנו מדברי קבלה, שיש לתת לפחות גרוגרת, ונתבאר שם, שגרוגרת שוה פחות מפרוטה¹⁵. אם מדברי קבלה חייבים לתת פחות מפרוטה, הרי שמדין תורה צריך לתת לפחות שוה פרוטה, ועדיין צ"ע.

לאור המבואר בראש הפרק בענין צרכים חיונים של העני צריך לומר, שיוצאים ידי חובה במתן שיעור כזית, רק אם העני מבקש אוכל יתר על צרכו, בגדר "די מחסורו", בחינת "סוס ועבד", אך אם הוא רעב ללחם, יש לתת לו כשיעור סעודה, ואכמ"ל.

נו) למדנו מפסק הרמב"ם, כי מי שידו אינה משגת לתת לעני די מחסורו, יוצא ידי חובה, אפילו אם נתן פחות מעשרה בנכסיו, וזאת למרות שלכתחילה היה עליו לתת לפחות מעשר. יש איפוא לעיין, כיצד זה יתכן לומר שדי בנתינה מועטה? הלא למדנו לעיל, שיש מצות עשה לתת צדקה, וקיי"ל שעל אדם מישראל להוציא עד חמישית נכסיו לצורך קיום מצות עשה¹⁶. יתירה מזו: הלא בענין צדקה יש גם לא תעשה, ואדם מישראל הלא מצווה לבזבז כל נכסיו, ובלבד שלא יעבור על לא תעשה¹⁷.

בענין צדקה, בנוגע לחיוב מתן צדקה לקרובים, (ראה להלן סעיף שז ציון 1) אך שאר הראשונים מביאים בענין זה פסוקים אחרים, וראה עוד להלן סעיף שז. וראה במנחת חינוך על מצוה תפ כתב שפשוטו של מקרא לפנינו אמנם עוסק בצדקה אך "מסתמא קבלו חז"ל כן דקאי אהלואה".

13. הלכות מתנות עניים ו יב

14. ראה הלכות כלי המקדש א ה עפ"י כריתות ו ב ועוד.

15. ראה להלן סעיף עד ציון 1.

16. שו"ע אור"ח תרנו א.

17. הפוסקים נחלקו בשאלה אם חייב אדם ליתן כל ממונו כדי שלא לעבור על לאו בשוא"ת, ראה חידושי רע"א על שו"ע יו"ד קנו א ופ"ת שם אות ד. קושיה זו רק לשיטת הריב"ש סימן שפו, הנזכרת שם, ואכמ"ל. ראוי להעיר כי בעל החפץ חיים כותב בענין זה: "... אם נוגע לפיקוח נפש ממש, כגון שהשבוי עומד למות או הרעב יכול לבוא לידי סכנה... אין שייך ביה שיעור חומש, ולא אמרו... רק דחיי קודמים לחיי חבירו אבל דעשו קודם לחיי חבירו לא מצאנו - אהבת חסד חלק שני פרק כ